

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“

Факултет ПО ИЗКУСТВАТА

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Клавдия Камбурова

За дисертационен труд

„Културните и образователни функции на съвременното документално кино в контекста на социално ангажираното изкуство“

За присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство.

Докторант: **Десислава Андонова Илиева**

Научен ръководител: **доц. д-р Ирина Китова**

Обща характеристика на дисертационния труд.

Дисертационният труд “Културните и образователни функции на съвременното документално кино в контекста на социално ангажираното изкуство” е с общ обем 236 страници и включва увод, три глави, заключение, справка за приносите, списък на научните публикации, библиографска справка с 239 описани източника, филмографско приложение с 237 заглавия.

Актуалност на темата и проблема.

Документалното кино се откроява сред визуалните медии заради пряката си връзка с реалността и задълбочената си ориентация към социалните проблеми. Технологичният напредък в тази област, особено възходът на дигиталните платформи, доведе до революционни промени във формите на документално повествование и взаимодействието с публиката. С популяризирането на Интернет и разпространението на стрийминг платформите, документалистите имат възможността да достигнат до по-широка аудитория със своето съдържание, а наративните техники и съдържание на документалното кино претърпяват голяма трансформация в този процес. По-специално, фактът, че производството на документални

филми сега се харесва не само на ограничена, но и на глобална аудитория, промени коренно начина, по който съдържанието се представя и възприема в тази област.

Обект на изследването са практиките, които отвеждат киното до широкия спектър от проблеми от теми, които пряко влияят върху социалните отношения както между отделните социални групи, така и във взаимодействието им с проблеми от различен характер свързани с екология, политически влияния, корпоративни интереси, човешки права и др. и тяхното рефлектиране върху обществото.

Както отбелязва докторантката, социалното значение на документалните филми се крие в способността им да формират общественото мнение и да влияят на светогледа на хората.

Научното изследване на Десислава Илиева е насочено към социално ангажираното документално кино, което обхваща динамиката на обществото, взаимоотношенията между индивидите и социалните структури. Киното, от друга страна, предлага на зрителите задълбочена перспектива, като визуализира тази динамика. Филмите разглеждат позицията на индивида в обществото по теми като класови конфликти, миграция, престъпност, пол, политическа манипулация, екология и др. и, предоставяйки на зрителите провокираща за размисъл перспектива. Тези филми са не само произведения на изкуството, но и огледало на обществото

Съдържателни аспекти на дисертационния труд.

Документалните филми напомнят за нашата обща човечност, вдъхват живот на актуални проблеми и предизвикват зрителите да видят света по различен начин. По този начин документалните филми могат не само да информират, но и да се превърнат в катализатор за социална промяна, измествайки фокуса от пасивно възприятие към активно действие.

В първата глава Илиева разглежда историческите корени на социално ангажираното кино в различните области на изкуството, като и в етапите на развитие на документалното кино през годините.

Документалните филми заемат уникално място сред „кинематографичните жанрове“ от зората на филмовата история. Първоначално наративната структура на киното наподобява тази на документалните филми. Появата на телевизията и по-късно на цифровите платформи, като нови медии за излъчване, довежда до радикални промени в документалните филми. Тази трансформация първо се измества от кинематографичен наратив към телевизионен, а след това към дигитален наратив, което довежда до сегашната му форма.

Докторантката прави обзор на влиянието на авангардните течения в киното, на влиянието на отделни творци. За пионерите на документалното кино като Робърт Флаерти, Пол Рота, Джон Гриърсън и Дзига Вертов основната цел е била да запишат и предадат истината на обществеността, като по този начин изпълнят социален дълг. В ранните си години документалните филми се фокусират върху борбата между природата и човечеството в естествения свят, но с течение на времето те са използвани като средство за предаване на социални проблеми и реалности на обществеността.

Бързите промени в света и интегрирането на технологиите в човешкия живот довеждат до развитието на нови наративни форми в документалното кино. Докторантката прави анализ на някои съвременни течения и тенденции в документалното кино, които оказват съществено влияние несамо върху формата и стила, но и разширяват територията на повествователните техники.

Обосновката за създаването на документални филми е важна характеристика, която ги отличава от развлекателното кино. Документалното кино е вид филм, който се харесва на любознателна и питаща публика с препратки, взети от живота. Заемайки позиция към

живота, документалният филм се стреми към трансформация и действие; той представя своя собствена форма на изразяване, без да изкривява реалността. Режисьорите, водени от разнообразни артистични, идеологически и търговски цели, се стремят да създават филми, в които публиката може да бъде нещо повече от пасивен потребител.

Както се разбира от изводите на Илиева, киното се е превърнало във форма на изкуство, която отразява ценностите, съществуващите вярвания, традиции и обичаи на обществото и разпалва емоциите на хората. То не се занимава само с индивида; то се обръща и към емоциите на обществата. Поради този аспект можем да кажем, че киното има колективна структура. Социалната структура може да се променя, да се оформя и укрепва от влиянието на киното.

Във втората глава Десислава Илиева изследва документално кино като социокултурен феномен.

Документалното кино отдавна е жизненоважен медиен инструмент за изследване и отразяване на проблеми от реалния свят. Тази визуална медийна форма, отличаваща се със способността си да се свързва директно с реалността, предлага задълбочени прозрения по социални, културни и политически въпроси, предоставяйки на зрителите не само информативни, но често и трансформиращи перспективи.

Документалното кино е преплетено със социалното съзнание и се създава със социална цел. Както се разбира от изводите направени от Илиева, целта на документалните филми е да допринесат за социалното съзнание, като изследват реалността и предават културни знания на бъдещите поколения.

От изводите на докторантката става ясно, че целта на създаването на документален филм не е просто да запълни свободното време, а да създаде цяло, като съчетае съществуващото и желаното, изкуството и реалността, забавлението и мисълта. Добрият документален филм отразява

отношението на твореца към реалността и нейното интерпретация със социална осведоменост.

На базата на анализи на филми и автори, Илиева задълбочава тезата за основните цели на документалния филм, който е призван да определи позициите на индивидите, които съставляват обществото, да хвърли светлина върху бъдещето, като информира обществеността за икономически, социални, културни и обществени проблеми. Документалното кино е област, подложена на различни класификации по отношение на своите функции и методи. Тези класификации показват, че документалният филм се е развил не само от историческа гледна точка, но и във връзка с технологичното развитие. Следователно не е възможно документалният филм да се третира по фиксиран начин в рамките на предварително определени ценности и категории.

Докторантка прави обширен и задълбочен анализ на филми с широк географски спектър. Впечатлява сериозното и задълбочено проучване не само на голям по брой филми, но и на съвременни теоретични изследвания. Днес технологиите са проникнали във всяка област на изкуството, превръщайки се в неразделна част от средата и медията, в които се представят произведения на изкуството. Дигиталните технологии позволяват експериментирането с нови форми на изразяване и появата на нови изследователски концепции, където науката и изкуството се сливат.

Дигитализацията ускори разпространението, развитието и предаването на информация и комуникации. Технологичният напредък доведе до диверсификация на комуникационните модели, докато процесът на дигитализация предизвика значителна трансформация чрез комбиниране на техническите възможности на миналото и настоящето.

Илиева посочва, че считайки социалната комуникация за една от основните си цели, документалистите избират послания, които се очаква да развият обществата, от опита на общества, развили високи цивилизации, чрез

натрупаните знания, филтрирани през историята. Тъй като всеки момент, преживян в миналото, формира необходимата инфраструктура за обяснение на настоящето, той се разглежда като ценна суровина за документалистите, които се стремят да събират смислени материали от времето и да предават хуманни послания на съвременните общества.

Политическите, моралните и културните натрупвания, преживени през стотици и хиляди години живот на обществата, се трансформират в практически уроци чрез документалния филм. В крайна сметка документалният филм е жанр, който използва науката и изкуството като основа, за да укрепи социалната структура и да пренесе човешката реалност не само в собственото си време, но и в далечното бъдеще.

От художествена гледна точка документалният филм е също форма на разказ, която се трансформира в процес на производство на информация, но има по-голяма гъвкавост, като не се съобразява с условията, към които е обвързано конвенционалното кино. Тази гъвкавост е жизненоважна за производството на документални филми. Защото документалният филм може да изпълнява и етични функции от социална гледна точка, като например информиране, образование и повишаване на осведомеността.

В третата глава Десислава Илиева разглежда документалното кино като територия на култура и образование, но в по-широк контекст на неговото значение и влияние.

В документалния филм всичко в живота може да бъде обект, отразено и изобразено. Като правило обаче, специфичната му област на изследване е изследването на политическата и моралната ситуация в обществото. Този обхват включва и изследване на етичната структура на обществото и ролята на индивида. Както в изкуството, документалният филм също използва метода на индивидуализма при решаването на проблемите, които разглежда. Освен това, както и в науката, той предпочита обективната реалност на доказателствата.

Киното е врата към собственото общество. Културата, в която човек израства, влияе върху разбирането му за филмите, а перспективата и интерпретацията на филма му предоставят информация за социалната структура, в която живее в момента. Социалната структура и киното взаимодействат и се подхранват взаимно. Тази култура, непрекъснато обновяваща се и развиваща се, продължава да влияе върху обществата и да отразява техните структури на зрителите.

Връзката между киното и обществото обаче не е едностранчива. Социалната структура пряко влияе върху кинематографичния език, техниката, съдържанието на историята, наративните възможности и индустриалната структура на въпросната страна.

Всеки образ в документален филм трае само няколко секунди, но носи много повече значение, отколкото предполага продължителността му, предавайки множество послания за човешкото съществуване и реалностите на живота. Работата на режисьора на документални филми се усложнява допълнително от факта, че документалните филми имат информационни, идеологически и образователни функции и че тези функции трябва да се реализират в рамките на естетически действия.

В ерата на информационно насищане и наличието на множество източници на знания, документалните филми остават уникален и влиятелен инструмент за образование и социално въздействие. В сравнение с традиционните учебници или академични изследвания, документалните филми демонстрират способността си да ангажират зрителите, активирайки емоционалното им възприятие и следователно подобрявайки ученето и въздействието.

Образователната цел на документалните филми не винаги се ограничава само до разпространение на информация. Много филми целят да повлияят на социалните или политическите процеси. Те могат да заредят зрителите с

енергия, да вдъхновят действие и дори да послужат като катализатор за социално движение.

Филмите за живота в различни културни и социални контексти разширяват хоризонтите на зрителите, насърчавайки емпатията и разбирането.

Документалният филм е нещо повече от „спектакъл“; той е мощен инструмент за образование и социално влияние. Той може да демократизира знанието, да стимулира активност и да изгради емпатия. В идеалния случай документалният филм се превръща не просто в източник на информация, а в катализатор за промяна, измествайки фокуса от пасивно възприятие към активно действие.

Оценка на автореферата.

Авторефератът отразява вярно структурата и съдържанието на труда и акцентира върху най-важните моменти, резултати и изводи от изследванията. Оформен съгласно стандартите в обем от 54 страници, с включени приноси и списък с публикации, свързани с темата на дисертацията.

Заклучение.

Трудът притежава висока степен на оригиналност, аналитичност и задълбоченост. Впечатлява големият брой анализирани филми, проучена литература. Докторантката има ясна и аргументирана позиция, която е защитена от направените изводи. Приемам изцяло както научните, така и научно – приложните приноси, които са ясно и точно формулирани.

.Постигнатите резултати и направените изводи свидетелстват за: зрялост на научното мислене, умело боравене с теоретичен и емпиричен материал, и реален принос към развитието на темата. Това ми дава основание да гласувам с ДА за присъждането на ОНС „доктор“ на Десислава Илиева .

29.12.2025
Благоевград

доц. д-р Клавдия Камбурова

**ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“
Факултет ПО ИЗКУСТВАТА
РЕЦЕНЗИЯ**

**SOUTH - WEST UNIVERSITY "NEOPHYT RILSKI"
FACULTY OF ARTS
REVIEW**

Assoc. Prof. Dr. Klavdiya Kamburova

Dissertation

**"The Cultural and Educational Functions of Contemporary Documentary
Cinema in the Context of Socially Engaged Art"**

For the award of the educational and scientific degree "Doctor" in the
professional field 8.4. Theater and Film Arts.

PhD student: **Desislava Andonova Ilieva**
Scientific supervisor: **Assoc. Prof. Dr. Irina Kitova**

General characteristics of the dissertation work.

The dissertation "The Cultural and Educational Functions of Contemporary Documentary Cinema in the Context of Socially Engaged Art" has a total volume of 236 pages and includes an introduction, three chapters, a conclusion, a list of contributions, a list of scientific publications, a bibliography with 239 sources, and a filmography with 237 titles.

Relevance of the topic and problem.

Documentary cinema stands out among visual media for its direct connection to reality and its profound orientation towards social issues. Technological advances in this field, especially the rise of digital platforms, have led to revolutionary changes in the forms of documentary storytelling and interaction with the audience.

With the popularization of the Internet and the proliferation of streaming platforms, documentary filmmakers have the opportunity to reach a wider audience with their content, and the narrative techniques and content of documentary filmmaking have undergone a major transformation in this process. In particular, the fact that documentary filmmaking now appeals not only to a limited but also to a global audience has fundamentally changed the way content is presented and perceived in this field.

The subject of the study is the practices that lead cinema to a wide range of issues that directly affect social relations both between individual social groups and in their interaction with problems of various kinds related to ecology, political influences, corporate interests, human rights, etc., and their reflection on society.

As the doctoral student notes, the social significance of documentaries lies in their ability to shape public opinion and influence people's worldview.

Desislava Ilieva's scientific research is focused on socially engaged documentary cinema, which encompasses the dynamics of society, the relationships between individuals and social structures. Cinema, on the other hand, offers viewers a deeper perspective by visualizing these

dynamics. The films examine the position of the individual in society on topics such as class conflicts, migration, crime, gender, political manipulation, ecology, etc. and, providing viewers with a thought-provoking perspective. These films are not only works of art, but also a mirror of society.

Substantive aspects of the dissertation.

Documentaries remind us of our common humanity, bring current issues to life, and challenge viewers to see the world differently. In this way, documentaries can not only inform, but also become a catalyst for social change, shifting the focus from passive perception to active action.

In the first chapter, Ilieva examines the historical roots of socially engaged cinema in various fields of art, as well as the stages of development of documentary cinema over the years.

Documentaries have occupied a unique place among the "cinematic genres" since the dawn of film history. Initially, the narrative structure of cinema resembled that of documentaries. The emergence of television and later digital platforms as new media for broadcasting led to radical changes in documentary films. This transformation first shifted from a cinematic narrative to a television narrative and then to a digital narrative, leading to its current form.

The doctoral student reviews the influence of avant-garde movements in cinema, the influence of individual artists. For pioneers of documentary film such as Robert Flaherty, Paul Rota, John Grierson and Dziga Vertov, the main goal was to record and convey the truth to the public, thus fulfilling a social duty. In their early years, documentaries focused on the struggle between nature and humanity in the natural world, but over time they were used as a means of conveying social problems and realities to the public.

Rapid changes in the world and the integration of technology into human life have led to the development of new narrative forms in documentary cinema. The doctoral student analyzes some contemporary trends and tendencies in documentary cinema, which have a significant impact not only on form and style, but also expand the territory of narrative techniques.

The rationale for making documentaries is an important characteristic that distinguishes them from entertainment cinema. Documentary cinema is a type of film that appeals to an inquisitive and questioning audience with references drawn from life. Taking a stance on life, documentary film strives for transformation and action; it presents its own form of expression without distorting reality. Directors, driven by a variety of artistic, ideological, and commercial goals, strive to create films in which the audience can be more than a passive consumer.

As Ilieva's conclusions suggest, cinema has become an art form that reflects the values, existing beliefs, traditions and customs of society and stirs up people's emotions. It does not only deal with the individual; it also addresses the emotions of societies. Because of this aspect, we can say that cinema has a collective structure. The social structure can change, be shaped and strengthened by the influence of cinema.

In the second chapter, Desislava Ilieva explores documentary film as a sociocultural phenomenon.

Documentary film has long been a vital media tool for exploring and reporting on real-world issues. This visual media form, distinguished by its ability to connect directly with reality, offers profound insights into social, cultural, and political issues, providing viewers with not only informative but often transformative perspectives.

Documentary cinema is intertwined with social consciousness and is created with a social purpose. As can be understood from the conclusions made by Ilieva, the purpose of documentary films is to contribute to social consciousness by exploring reality and transmitting cultural knowledge to future generations.

From the conclusions of the doctoral student, it becomes clear that the purpose of creating a documentary film is not simply to fill free time, but to create a whole by combining the existing

and the desired, art and reality, entertainment and thought. A good documentary film reflects the creator's attitude towards reality and its interpretation with social awareness.

Based on analyses of films and authors, Ilieva deepens the thesis about the main goals of documentary film, which is called upon to determine the positions of the individuals who make up society, to shed light on the future by informing the public about economic, social, cultural and societal problems.

Documentary film is a field subject to various classifications in terms of its functions and methods. These classifications show that documentary film has developed not only from a historical perspective, but also in relation to technological developments. It is therefore not possible to treat documentary film in a fixed way within predefined values and categories.

A doctoral student makes an extensive and in-depth analysis of films with a wide geographical spectrum. The serious and in-depth study not only of a large number of films, but also of contemporary theoretical research is impressive.

Today, technologies have penetrated every field of art, becoming an integral part of the environment and media in which works of art are presented. Digital technologies allow for experimentation with new forms of expression and the emergence of new research concepts, where science and art merge.

Digitization has accelerated the dissemination, development and transmission of information and communications. Technological progress has led to the diversification of communication models, while the process of digitization has caused a significant transformation by combining the technical capabilities of the past and the present.

Ilieva points out that considering social communication as one of their main goals, documentary filmmakers select messages that are expected to develop societies, from the experience of societies that have developed high civilizations, through the accumulated knowledge filtered through history. Since every moment experienced in the past forms the necessary infrastructure for explaining the present, it is seen as valuable raw material for documentary filmmakers who strive to collect meaningful materials from time and convey humane messages to contemporary societies.

The political, moral and cultural accumulations experienced over hundreds and thousands of years of society's life are transformed into practical lessons through documentary film. Ultimately, documentary film is a genre that uses science and art as a foundation to strengthen the social structure and convey human reality not only in its own time, but also in the distant future.

From an artistic point of view, documentary is also a form of narrative that is transformed into a process of information production, but it has greater flexibility, not being bound by the conditions to which conventional cinema is bound. This flexibility is vital for documentary film production. Because documentary film can also fulfill ethical functions from a social point of view, such as informing, educating and raising awareness.

In the third chapter, Desislava Ilieva examines documentary cinema as a territory of culture and education, but in the broader context of its meaning and influence.

In documentary film, everything in life can be an object, reflected and depicted. As a rule, however, its specific field of study is the study of the political and moral situation in society. This scope also includes the study of the ethical structure of society and the role of the individual. As in art, documentary film also uses the method of individualism in solving the problems it addresses. In addition, as in science, it prefers the objective reality of evidence.

Cinema is a gateway to one's own society. The culture in which one grows up influences one's understanding of films, and one's perspective and interpretation of film inform one's current social structure. Social structure and cinema interact and feed off each other. This culture,

constantly renewing and evolving, continues to influence societies and reflect their structures on the audience.

However, the relationship between cinema and society is not one-sided. The social structure directly influences the cinematic language, technique, story content, narrative possibilities, and industrial structure of the country in question.

Each image in a documentary lasts only a few seconds, but carries much more meaning than its length suggests, conveying multiple messages about human existence and the realities of life.

The work of the documentary filmmaker is further complicated by the fact that documentaries have informational, ideological, and educational functions, and that these functions must be realized within the framework of aesthetic actions.

In an era of information saturation and the availability of multiple sources of knowledge, documentaries remain a unique and influential tool for education and social impact. Compared to traditional textbooks or academic research, documentaries demonstrate their ability to engage viewers, activating their emotional perception and therefore enhancing learning and impact.

The educational purpose of documentaries is not always limited to disseminating information. Many films aim to influence social or political processes. They can energize viewers, inspire action, and even serve as a catalyst for a social movement.

Films about life in different cultural and social contexts broaden the horizons of viewers, encouraging empathy and understanding.

Documentary film is more than just a “spectacle”; it is a powerful tool for education and social influence. It can democratize knowledge, stimulate activism, and build empathy. Ideally, documentary film becomes not just a source of information, but a catalyst for change, shifting the focus from passive perception to active action.

Assessment of the abstract.

The abstract accurately reflects the structure and content of the thesis and highlights the most important points, results, and conclusions of the research. It is formatted according to the standards, with a length of 54 pages, including contributions and a list of publications related to the topic of the thesis.

Conclusion.

The work has a high degree of originality, analyticality and depth. The large number of analyzed films and studied literature is impressive. The doctoral student has a clear and reasoned position, which is protected by the conclusions made.

I fully accept both the scientific and scientifically applied contributions, which are clearly and precisely formulated.

The results achieved and conclusions drawn testify to: maturity of scientific thinking, skillful handling of theoretical and empirical material, and a real contribution to the development of the subject. This gives me reason to vote YES for awarding Desislava Ilieva the academic degree of Doctor of Science.

29.12.2025
Blagoevgrad

Assoc. Prof. Dr. Klavdiya Kamburova